

JEAN FAUTRIER VE İMPASTO RESİM TEKNİĞİ

Aysun KISAOĞULLARI CANÇAT¹

ÖZET

Bu çalışmada Taşizm ve Informel Sanat'ın önemli bir ismi olan Jean Fautrier ve impasto tekniği ele alınmıştır. Fautrier, resim tekniklerinde sıklıkla kullanılan, fakat günümüzde dahi çok fazla telaffuz edilmeyen “impasto” tekniğinin öncüsü olarak kabul edilebilir. Bir rölyef etkisi yaratan bu teknik, II. Dünya savaşının yaşandığı bunalımlı dönemde, sanatçıların ruh durumlarına ayna tutmuştur. Sanatçının yaşamışlıklarla harmanlanan bu tekniği, daha ileriki tekniklerin özgürleştirilmesinde önemli bir yere sahiptir.

Anahtar Kelimeler: Jean Fautrier, İmpasto, Soyut Ekspresyonizm

Kısaoğulları Cançat, Aysun. "Jean Fautrierve İmpasto ResimTekniği". *idil* 5.22 (2016): 677-690.

Kısaoğulları Cançat, A. (2016). Jean Fautrierve İmpasto ResimTekniği. *idil*, 5 (22), s.677-690.

¹Yrd. Doç. Dr, Çankırı Karatekin Üniversitesi, Güzel Sanatlar Fakültesi, Resim Bölümü, Aysun(at)karatekin.edu.tr

JEAN FAUTRIER AND IMPASTO PAINTING TECHNIQUE

ABSTRACT

In the present study, Jean Fautrier who was an important figure of Tachisme and Informal Art and the "impasto" technique were addressed. Fautrier can be accepted as the pioneer of the "impasto" technique which is frequently used in paintings but is not being articulated even in our day. Having created a relief impact, this technique mirrored the moods of the artists in the melancholic era when the Second World War took place. Blending the experiences of the artists, this technique has a significant place in the liberalisation of the further techniques.

KeyWords: Jean Fautrier, İmpasto, Abstract Expressionism

GİRİŞ

Dünya Savaşları insanlığı derinden sarsan ve olumsuz etkilerini yıllarca hissettiren olaylara neden olmuştur. Savaşlar, insanlığı dünyaya karşı karamsar, ümitsiz, tedirgin yapmış, içinde yaşadığı topluma yabancılaştırmıştır. Savaş sonrası; yaşanan acımasızlıkların, kıyımların unutulmaması, bunların her zaman insanlığın aklında yankılanmasına yönelik olarak pek çok sanatçı ekspresif ifadeleriyle öne çıkmıştır. Sanatçıların bu yaklaşımları, bu sancılı süreçlerin önemli bir ifade dili olmuştur. Özellikle II. Dünya Savaşı sonrasında bu dili etkin bir şekilde kullanan sanatçılardan biri de Fransız sanatçı Jean Fautrier olmuştur.

Soyut Ekspresyonizm akımı; ekspresyonizmin bir uzantısı ve savaş öncesindeki çeşitli modern sanat akımlarının mirasçısı konumundadır. Wassily Kandinsky'nin soyut dışavurumculuğu, Joan Miró'nun organik formları, Vincent van Gogh'un dışavurumculuğu öncüller olarak örnek verilebilir (Antmen,2010:147). Ayrıca akımın doğmasında André Masson ve Max Ernst gibi sürrealist akımın önemli temsilcileri etkili olmuş ve akım, oluşmaya başladığı ilk yıllarda, Sürrealist sanatçıların etkilerini taşımıştır. Soyut Ekspresyonizm'in spontane yaratımlara önem vermesi, sürrealist akımdan aldığı etkilerle bağlantılıdır.

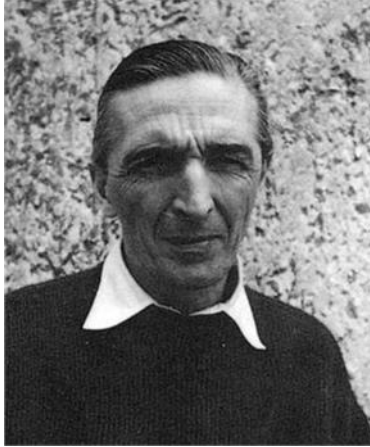
Soyut Ekspresyonist Jean Fautrier'ı anlayabilmek, sanatını irdeleyebilmek için, yaşadığı süreçte dünyada olup bitenlere bakılması gereklidir. Alberto Burri, Antoni Tàpies ve daha pek çok dönem sanatçısı gibi Jean Fautrier'ın da üretimleri ve üslubu doğrudan dünyada yaşananlarla ilintilidir.

II. Dünya Savaşı, yaşam düzeninin sarsılması, rasyonel düzenlere olan şüphe ve kişisel bağımsızlığa olan istek, 1960'lı yılların ortalarına değin süren bu resim anlayışının temeli olmuştur. Savaştan çok çeken, bikan toplumlar, savaşın yol açtığı felaketleri ve yıkımı konu alan yapıtlardansa, daha hafif ve soyut resimler görmeyi tercih etmişlerdir. II. Dünya Savaşı sonrası insanların her şeye yeniden başlama arzusu oluşmuştur (Krausse,2005:106-108). Dünyada yaşanan olaylara gözlerini kapatan soyut ekspresyonist sanatçıların üretimlerinde, kendi ruh durumlarını ortaya koymaları her birinin özgün üslubu ile ortaya çıkmalarına neden olmuş; bu yeni bireysel ifade arayışları ile Taşizm, Informel Sanat ve Action Painting (Eylem Resmi) gibi birçok değişik akım ortaya çıkmıştır

Bu dönemde farklı kişisel eğilimlerin ortaya çıkmasında Dışavurumculuk ve Sürrealizm sanat akımlarının etkisiyle birlikte bu etkiye, bir yandan kaligrafi, diğer

yandan Carl Gustav Jung'un ruhbilimsel çözümlemeleri eklenmiştir. Ayrıca, Uzakdoğu düşünürlerinden de etkilenen sanatçılar, bir tür meditatif eylem olarak ele aldıkları resimlerinde; bedensel-tinsel ilişkilerinin yansımalarını, kaligrafik motifleriyle ya da jestüel resimleri ile aktarmışlardır (Beykal,2004). Öte yandan, 1960 öncesi ekspresyonist süreçte estetik ile ilişkilendirilebilen süreç, 1960'tan sonra farklılaşmıştır. Bu süreç sonrası çağdaş sanat ile öne çıkan en önemli fark, "estetik" kavramının ortadan kalkmasıdır (Akkaya,2014).

JEAN FAUTRIER

Görsel 1: Jean Fautrier (1898 – 1964)

Fransız sanatçı Jean Fautrier; bir ressam, illüstratör, grafiker ve heykeltıraştır. Fautrier, aynı zamanda üretken bir yazardır. O, edebiyatçılarla, Georges Braque ve Jean Dubuffet gibi sanatçı arkadaşlarıyla konuşmalar, tartışmalar, fikir alışverişi yapmaktan hoşlanırdı. Sanata çok erken yaşlarda ilgi duymaya başlayan Fautrier, kraliyet akademisine katılmış; fakat buranın eğitim sistemini çok katı ve kısıtlayıcı bulup ayrılmıştır. Sonrasında, daha avangard bir okula katılsa da yine aynı hayal kırıklığını yaşamış ve sanatı için kendi çizdiği yolda ilerleme çabasına girmiştir. Pek çok galeri gezmiş ve özellikle romantik J.M.W. Turner'dan çok etkilenmiştir.

Fautrier'ın okul hayatı sonrasında da çalkantılı bir yaşamı olmuştur. 1917'de Fransız ordusuna katılmış, sağlık sorunları yaşamaya başlayınca buradan ayrılmış, 1943'te hapse girmiştir. II. Dünya savaşının başladığı yıllar ise, Fautrier'in en çok ürettiği yıllar olmuştur. Hapisteyken ya da savaş boyunca yaşadığı, şahit olduğu tüm vahşet, canavarlık, gaddarlık ve acımasızlıklar sanatçıya ilham kaynağı olmuştur.

Soyut dışavurumculuğun birinci kuşağının temelini kuran sanatçılar vardır. Franz Kline, Robert Motherwell, Mark Tobey, Hans Hofmann, Mark Rothko, Willem de Kooning gibi Jean Fautrier da ilk akla gelen isimlerdir. Aynı şekilde Fautrier, dışavurumcu akım Taşizm'in de önemli temsilcilerinden, 1948-1951 yılları arasında etkinlik gösteren Kobra grubunu da önemli ölçüde etkileyen sanatçılardan biri olmuştur. Uluslararası sanat merkezleri Paris ve New York, Alman Soyut Dışavurumu örnek alarak yönlendirilmiş, ancak Fransa etkileri buralarda daha fazla rol oynamıştır. Bu bağlamda Fransız Fautrier, örnek alınan adlar arasında olmuştur (Özayten,2013:63).

Varoluşçu felsefesiyle Fransız yazar ve düşünür Jean-Paul Sartre, savaş-sonrası dönemde özellikle politik etkinlikleriyle öne çıkmıştır. İki dünya savaşını geride bırakan insan ruhunun çektiği acılar, varoluşçu felsefe ile dile gelmiştir. Sartre, Paris'te pek çok sanatçıyı dâhil ettiği bohem çevreler oluşturmuştur. Bu yolda Fautrier, Alberto Giacometti, Jean Dubuffet ve Wols gibi sanatçılar Varoluşçu felsefe ile ilişkili olmuştur.² Bu anlayışa göre ressam; resmini yaparken kendi kendini de meydana getirir, eserin bütünü hayatıyla birleşir, yaşamına karışır. Sanatçı, eserinin varlığı ile yaşantısını paylaştırır, içleştirdiklerini dışlaştırarak topluma taşır; tıpkı savaş bizzat yaşamış ve eserlerinde içselleştirmiş Jean Fautrier'in eserlerinde olduğu gibi (Bender,2009:30).

Soyut ekspresyonist sanatçıların çalışmalarında beyin, ruh, göz ve el ile boya ve resim yapılan yüzey, birbirleriyle adeta bir kaynaşma halindedir. Resim yüzeylerinde oluşturdukları kompozisyon anlayışında; öğelerin birbiriyle ilişkisine değil, tuval yüzeyini kaplayan dinamik ya da durağan boyasal alanın bir bütün olarak algılanması söz konusudur. Bu anlayış, soyut ekspresyonist sanatçıların her birinin, kendi özgün resimsel diline karşın paylaşılan bir özelliktir (Antmen,2010:148). Yani, çıkış noktaları ve üsluplarında birbirlerinden farklılık gösteren soyut ekspresyonist ressamların ortak noktaları; resim yüzeyinde, dolaysız ve rastlantısal tavrı benimsemiş olmalarıdır. Tüm bu özellikler Fautrier'in resimlerinde de görülmektedir.

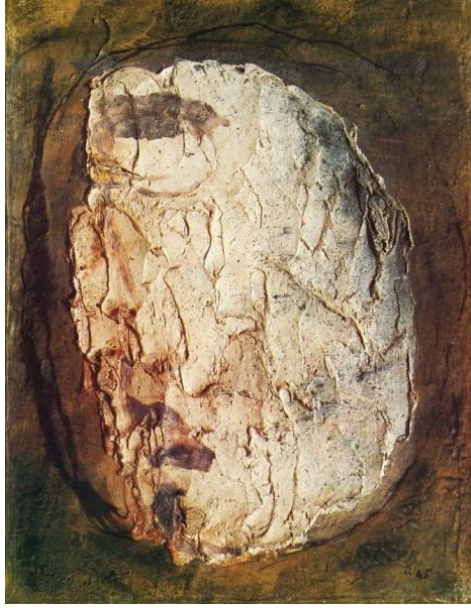
² <http://www.theartstory.org/definition-existentialism.html>, E.T.:26.01.2016

Soyut Ekspresyonizm’de resim yüzeyinin bir şeyi direkt ya da simgesel temsil etme amacından çıkması ve sanatçının anlık tepkileriyle oluşturduğu izleri gösteren bir yüzey olması, estetik yönün değil de ifade yönünün ön planda tutulmasını sağlamıştır. Ressamın duygularıyla, elindeki malzeme arasındaki sınırlar yok edilmiştir (Bayav ve Ayteş,2011:35). Tüm bu özellikler Jean Fautrier’ın resimlerinde de gözlenmektedir.

Sanatçı, özellikle 1950’lerden itibaren artan bir şekilde çeşitli teknikleri kombine ettiği soyut eserler üretmiştir. Jean Fautrier, biçim dışı bir lirizmden yola çıkarak, dünyada informal soyutlamayı yaratan ilk sanatçılardandır. O, malzemenin imkânlarından faydalanarak adeta yeni bir palet yaratmak istemiştir. O’nun resim yüzeylerindeki üslubu; sessiz bir düşüncenin biçim dışı bir lirizmle uygulanmasıdır. Sanatçı, pentür resminden farklı olarak, tuval üzerinde malzeme hamuruyla bir kabartma etkisi yaratmış (impasto); bu kabartmanın yüzeyinde kalın bir sulu boya ya da mürekkeple hafif bir grafizm elde etmiştir (Eti,1969:34).

Rembrandt ve Van Gogh gibi sanatçılar da resimlerinde de impasto tekniğini kullanmıştır. Onların üslupları karakteristiktir; fakat burada boya katı bir madde olarak kalmıştır. Bu sanatçılar psikolojik derinlikleri, kalın boya katmanları ile ortaya koymuşlardır. Oysa Fautrier, yeni bir yol peşindedir. O’nun duygusu daha yoğundur; biz izleyiciler kendimizi, bu yeni yol ile heykel ve resmin geleneksel sınırlarının karşılaştığı bir kavşakta buluruz. Nitekim Fautrier, eserlerinde boyayı o kadar kalın bir tabaka halinde kullanır ki bu bizde, bir rölyef ya da heykelin karşısındaymışız hissi uyandırır.

Jean Fautrier’ın savaşa ilgili izlenimlerini soyutlayarak pek çok seri ortaya koymuştur. Sanatçının 33 resim ve bronzdan oluşan “Rehineler (Hostages)” adlı serisi, ruh durumlarını ortaya koyduğu önemli eserlerdir. Sanatçı, bu seriyi 1943-45 yılları arasında yapmıştır. II. Dünya Savaşı’na bizzat katılan ve savaşta yakalanan sanatçı; sahte isim ve belgelerle bir akıl hastanesinde saklanmış ve bu hastanenin çevresinde; işkencenin, kurşuna dizilerek katledilmelerin yaşandığı bir ortamda bu eserlerini yapmıştır (Turhanlı,2011).

Görsel 2: Jean Fautrier, “Bir Rehine’nin Başı”, 36 x 28 cm, İmpasto (Tuval üzerine yapıştırılmış kâğıt ve yağlı boya), Özel Koleksiyon, 1944–45

Fautrier’nin olağanüstü bir dramatik yoğunluk taşıyan imgeleri; işkence edilmiş, parçalanmış bedenler, biçimi bozulmuş insan yüzleri, kolsuz bacaksız gövdeler, gövdeden koparılmış ve ezilmiş insan başlarından oluşmaktadır. Sanatçının bu üslûbu, adeta tarih öncesi sanatı çağrıştırmaktadır. Sanatçının bu seriden, II. Dünya savaşı sürerken yaptığı ve savaşın acımasız yönünü etkili bir şekilde vurguladığı üstte yer alan “Rehine’nin Başı” adlı eserinde, dolaysız ve spontane tavrını ortaya koyduğu görülmektedir (Turhanlı,2011).

Bu paramparça olmuş figür ve portre çalışmalarında, Naziler tarafından işkence ve idam edilen insanların acıları çılgınlıkları gözler önüne serilmeye çalışılmıştır. Bu portre ve bedenler, bilinen kişilerin figür çalışmasından uzak, adeta savaş kurbanlarının evrensel birer temsilleridir. Bu dizi aynı zamanda, sanat tarihinde savaşın getirdiği işkencelerin en güçlü hatırlatıcıları olması bakımından belge niteliğindedir. Bu eserlere baktığımızda acıları bu kadar derinden hissediyor olmamız, sanatçının bizzat bu acıları gözlemesindendir. Fautrier, Fransız Direnişçileri’nin bir üyesiydi. Hapiste yatmış ve burada olan biten bütün işkencelere şahit olmuştu. Bunların üzerine oluşturduğu bu seri, teknik bakımında sanatçıya

büyük ilham vermiştir. Sanatçı bu tür konuları 1950’lerde tekrar ele almıştır. Aynı Rehineler serisi gibi “Partizanların Başı” adlı bir seri daha ortaya koymuştur.

Sanatçı, “Rehineler”, “Partizanların Başı” serilerinden sonra eşiyle birlikte geliştirdiği ve “Orijinal Çoklu” adını verdiği baskı grafik resim ve yağlı boya karışımından oluşan bir seri daha ortaya koysa da bu resimlerinde de kalın boya tabakası kullanmıştır. Sanatçı, 1954’lerde tekrar yağlı boya tekniğine geri dönmüştür. İmpasto tekniği, Jean Fautrier’a II. Dünya Savaşı’nı derinden ele alabilmesine olanak sağladığı gibi, Soyut Ekspresyonist sanatçılara araçsal anlamda önemli alternatifler sunmuştur. Sergi organizatörü Karen K. Butler’a göre, sanatçının bu türden eserleri sergilendiğinde mistik bir rezonansa ulaşılmıştır. Butler, eserlerin başlıklarının bilinmedikleri sürece (Rehinenin Başı gibi) siyasal anlamlarla yüklü oldukları görüşündedir (Smith:2003).

İMPASTO

Jean Fautrier, impasto tekniğini etkin bir şekilde kullanmıştır. İmpasto İtalyanca ‘hamur’ demektir. Teknik: resim yüzeyinde, boyanın yığılması ve kalın boya tabakaları kullanılarak yapılan yağlıboya tekniğidir. Spatula veya fırçayla kalın boya kütleleri tuvale sıvanarak yapılır. Bu kalın yüzey tekniği ile rölyef etkili yüzeyler elde edilir. Bu uygulama resme, enerji ve karakter katar. Yumuşak fırçalar yerine daha sert fırçalar ya da spatulakullanılır. Bazı sanatçılar doğrudan tüpten boya yüzeye sıkarak bu kalınlığı elde ederler (Keser,2009:170). Tekniğin bu özellikleri Fautrier’ın eserlerinde belirgin bir biçimde görülmektedir. Sanatçının impasto tekniğini kullanmayı seçmesinin en önemli nedeni, konu ve resimsel dili ortaya koymada en uygun teknik olarak görmesidir.

Görsel 3: Jean Fautrier, “Kahntılar”, 114 x 145 cm, İmpasto (Keten üzerine montelenmiş kâğıt ve çeşitli boyalar), Çağdaş Sanat Müzesi, Los Angeles, Panza Koleksiyonu, 1945

Fautrier’ın üstte yer alan çalışması da Rehineler serisindendir. Bir cenini andıran form, sırt üstü yatmaktadır. Burada yine, işkence görmüş, parçalanmış bedenler, biçimi bozulmuş, kolsuz ve bacaksız bir gövde yer almaktadır.

Sanatçı bu resimde, alçıtaşı ve boyanın karıştırılmasıyla katılaşmış bir görüntü ortaya koymuştur. Bu kalın tabakalı teknik adeta, empresyonizm ve postempresyonizmin bir evrimidir. Burada sanatın ayrıcalıklarına ve elitist anlayışa karşı bir duruş vardır. Ayrıca sanatçı, bu üslubuyla direk bir anlatımı da ortaya koymuştur.³

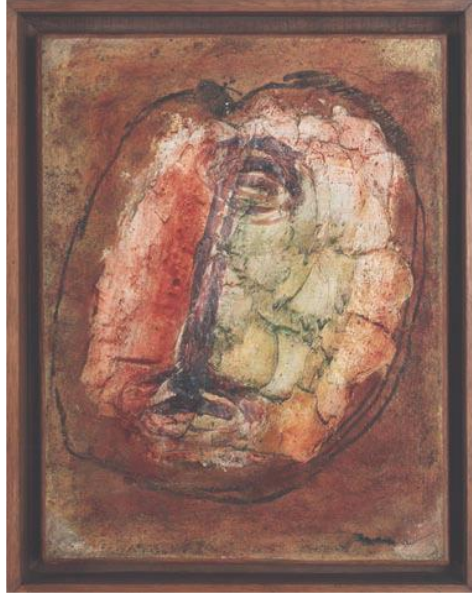
³<http://www.newyorkartworld.com/reviews/fautrier.html> , E.T.:24.11.2015

Görsel 4: Jean Fautrier, “Onu nasıl hissediyorsun?”, 97,5x146 cm, İmpasto (Tuval üzerine yapıştırılmış kâğıt ve yağlı boya), Ulusal Modern Sanat Müzesi, Pompidou Merkezi, Paris, 1958

Görsel 5: Jean Fautrier, “Bir Rehinenin Başı, No: 20”, 33x29,5 cm, İmpasto (Tuval üzerine yapıştırılmış kâğıtlar, alçı ve yağlı boya), Özel Koleksiyon, Köln, 1944

Görsel 6: Jean Fautrier, “Rehine Başı No.1”, 24x21 cm, İmpasto (Tuval üzerine alçı ve yağlı boya), Çağdaş Sanat Müzesi, Los Angeles, Panza Koleksiyon, 1943

SONUÇ

Fautrier, sanat kariyeri boyunca üretimlerde yeni metot ve teknikler araştırmış/geliştirmiştir. Bu tekniklerden biri de 'yüksek hamur' olarak da tabir edilen 'impasto' tekniğidir. Sanatçı, impasto tekniğini hem resim hem de heykel olarak adlandırmıştır. O, çeşitli malzemelerin olanaklarından yararlandığı bu kalın boya tekniğinin önemli bir ismi olmuştur.

Fautrier'in savaştan ölen, yaralanan, acı çeken insanları betimlediği soyut ekspresif figür dili, protest bir yapıdadır; burada belli bir zarafet ve yumuşaklık yoktur. Fautrier, kalın boya katmanları kullanarak zulüm ve terörü simgelemeyi amaçlamıştır. Neredeyse hiçbir sanatçı; dışa vurum ve kısıtlama, özgürlük ve sıkıştırılmış duygular gibi zıt hisler arasındaki gerilimi yansıtmada Fautrier'in sınırsız kapasitesine sahip olamamıştır.

II. Dünya savaşının yarattığı yıkıma yönelik çeşitli materyallerle ortaya koyduğu dışavurumcu dili ile Fautrier, Alman sanatçı Joseph Beuys ve Yeni Ekspresyonistler'e öncü olmuştur. İmpasto tekniği, daha sonraki çağdaş oluşumlara bir anlamda temel teşkil etmiş ve onları özgürleştirmiştir. Teknik, günümüzde her türlü materyallerle uygulanagelen; kolaj, asamblaj, montaj gibi tekniklerin adeta yolunu açmıştır.

Fautrier, dünyada çığır açan bir sanatçı olarak tanınmamış olsa da kendinden sonrakilerin üzerine inşa edebilecekleri sağlam, hareketli kurguya sahip ve impasto tekniğinin öncüsü olarak kabul edilebilecek önemli bir isim olarak sanat tarihinde yerini almıştır. 1960 yılında Venedik Bienali'nde büyük bir ödül kazanan Fautrier, ciddi bir rahatsızlık geçirmiş ve 1964'te hayata veda etmiştir.

KAYNAKLAR

Akkaya, Tayfun. (Marmara Üniversitesi Atatürk Eğitim Fakültesi Güzel Sanatlar Eğitimi Bölüm Başkan Yardımcısı) ile görüşme, 14.01.2014

Antmen, Ahu. *20. Yüzyıl Batı Sanatında Akımlar*. İstanbul: Sel Yayıncılık. 2010

Bayav, Deniz. ve Ayteş, Esra. *20. Yüzyıl Resim Sanatında Yüzeyin Sınırlarını Aşan Arayışlar*. Gazi Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi Sanat ve Tasarım Dergisi, 8, 35-57. 2011

Bender, Merih. Tekin. *Varoluşçuluk ve Jean Paul Sartre Örnekleme*, Gazi Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi Sanat ve Tasarım Dergisi, sayı:4, s.23-33. 2009

Beykal, Canan. *Duchamp Sonrası Sanat*. Artist Dergisi, 17(3), s.48-51. 2004

Eti, Sevim. *1945 Sonrası Günümüz Sanatı*. Mimarlık Dergisi, 7(63), s.34-37. <http://dergi.mo.org.tr/dergiler/4/382/5597.pdf>, 07.06.2013. (1969).

Keser, Nimet. *Sanat Sözlüğü*. Ankara: Ütopya Yayınevi. 2009

KrausseAnnaKrausse. *Rönesans'tan Günümüze Resim Sanatının Öyküsü*, Çev: Dilek Zaptıoğlu, Almanya: Literatür Yayıncılık. 2005.

Özayten, Nilgün. *Mütevazı Bir Miras*, Bölüm 11 (Dışavurumculuk), Salt/Garanti Kültür AŞ, (Creative Commons), http://saltonline.org/media/files/nilgun_ozayten_vol1_scrd.pdf, 26.01.2016. (2013).

Smith, Roberta. Art inReview; Jean Fautrier, <http://www.nytimes.com/2003/03/07/arts/art-in-review-jean-fautrier.html>, 20.01.2016. (2003).

Turhanlı, Hasan. Rehineler.

http://www.birgun.net/writer_index.php?category_code=1275385070&news_code=1317735753&year=2011&month=10&day=04#.UbHy8Ocvms, 07.06.2013. (2011).

<http://www.newyorkartworld.com/reviews/fautrier.html>, 24.11.2015 'de alınmıştır.

<http://www.foxyproduction.com/artists/487/text>, 19.01.2016'de alınmıştır.

Görsel Kaynakları

Görsel1:<http://www.wikiart.org/en/jean-fautrier>, 20.01.2016 'da alınmıştır.

Görsel2:<http://www.guggenheim-bilbao.es/en/guia-educadores/head-of-a-hostage-no-8-1944-45/>, 06.08.2013

Görsel3:<http://moca.org/pc/viewArtWork.php?id=14>, 21.11.2015

Görsel4:<https://www.pinterest.com/pin/569142471628839201/>, 01.12. 2015

Görsel5:http://www.marquette.edu/haggerty/documents/fautrier_guide.pdf, 05.12. 2015

Görsel6:http://www.marquette.edu/haggerty/documents/fautrier_guide.pdf, 06.12.2015